

(๘)

๑๑, ๑๖, ๑๒๕

การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง : ลีสองพันนา

พ.ศ. 2367 - 2437

นางสาวฉันทา เลานศิรินาถ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2527

ISBN 974-563-654-1

010251

I15558095

The Decline of a Traditional State in the
Middle Mekhong Basin : Sipsongpanna, 1826-1894

Miss Nat-cha Laohasirinadh

คณะวิทยศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง : สิบสอง
พันนา พ.ศ. 2367- 2437

โดย

นางสาวณัชชา เลหาศิรินาถ

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ชดลอง สุนทราวาณิชย์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้พิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิตศึกษา

[Signature]..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุประสิทธิ์ บุญนาค)

คณะกรรมการ สอภวิทยานิพนธ์

[Signature]..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญกร กาญจนจारी)

[Signature]..... ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และกรรมการ
(อาจารย์ชดลอง สุนทราวาณิชย์)

[Signature]..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปิยนาด บุญนาค)

[Signature]..... กรรมการ
(อาจารย์ สุเนตร ชุติชรานนท์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง : สิบสอง
พันนา พ.ศ. 2369-2437

ชื่อนิสิต นางสาวฉัตรชา เชาหศิริวัฒนา

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์

สาขาวิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2526

บทคัดย่อ

สิบสองพันนา เป็นรัฐเล็ก ๆ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวไตคือ เป็นดินแดนที่อยู่ระหว่าง
จีนและพม่า มีแม่น้ำโขงไหลผ่านแยกสิบสองพันนาออกเป็นสองส่วน คือ หกพันนาอยู่ทางฝั่ง
ตะวันตก และอีกหกพันนาอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ความสำคัญของสิบสองพันนา
นั้น นอกจากจะเป็นดินแดนเพาะปลูกชาที่มีคุณภาพที่สุด ซึ่งในกลางพุทธศตวรรษที่ 24
(ศตวรรษที่ 19) เรียกว่า ชาบูเออ (Puerh Tea) แล้ว สิบสองพันนาก็ยังเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่
ในเส้นทางการค้าระหว่างลานนาไทย และเมืองศูนย์กลางการค้าอื่น ๆ ในรัฐฉานตอนใต้
เช่น เมืองเชียงตุง เป็นต้น สิบสองพันนามุ่งการปกครองออกเป็น 12 เขต แต่ละเขต
เรียกว่า "พันนา" และรวมเรียกว่า "สิบสองพันนา" ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่มีลักษณะ
เฉพาะของรัฐแบบจารีตของสิบสองพันนา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงการสลายตัวของรัฐแบบจารีตสิบสองพันนาในกลาง
พุทธศตวรรษที่ 25 โดยพิจารณาถึงการขยายตัวเข้ามาแข่งขันการค้า และการเมืองของ
อังกฤษและฝรั่งเศส อันมีผลกระทบต่องานจารีตของสิบสองพันนา คือการวัดความสัมพันธ์
ของสิบสองพันนากับรัฐข้างเคียง และลักษณะจารีตภายในสิบสองพันนาเอง

ผลของการศึกษาพบว่า การสลายตัวของรัฐแบบจารีตของสิบสองพันนา มีผลมา
จากการแข่งขันทางการค้า และการเมืองของอังกฤษและฝรั่งเศสทางตะวันตกเฉียงใต้ของ
จีน รวมทั้งการขยายอิทธิพลเข้ามาครอบครองสิบสองพันนาของจีน ซึ่งมีผลกระทบต่อการ
สลายตัวของรัฐแบบจารีตของสิบสองพันนา

รัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา เป็นรัฐที่มีเจ้าแผ่นดินเป็นประมุข แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 12 เขต แต่ละเขตเรียกว่า "ปันนา" ซึ่งมีโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละปันนาแยกออกจากกัน แต่ละปันนารวมตัวกันอย่างหลวม ๆ โดยการยอมรับอำนาจของเจ้าแผ่นดินที่สืบเชื้อสายจากพระยาเจิ้ง และการยอมรับจากจีนและพม่า ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา

เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามาแข่งขันการค้า และการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โคนเฉพาะอย่างยิ่งการแข่งขันทางการค้าและการเมืองตามเส้นทางการค้าทางบกเพื่อติดต่อกับจีนที่ยูนาน การแข่งขันการค้าดังกล่าวมีผลกระทบต่อรัฐจารีตของสิบสองปันนา ซึ่งนำไปสู่การสลายตัวของรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The Decline of a Traditional State in the Middle
 Mekhong Basin : Sipsongpanna, 1826-1894.

Name Miss NAT-CHA LAOSIRINADH

Thesis Advisor Mr. CHALONG SUNTRAWANICH

Department History

Academic Year 1983

ABSTRACT

Sipsongpanna, a principality of the people of Tai Lu, is located between China and Burma. The Mekhong River divided this principality into two parts : 6 panna on the west and the other 6 panna on the east. In addition to the rich land for growing the best kind of tea which, in the 19th century, was called the Puech tea, Sipsongpanna maintained its strategic position as an essential trade route between Yunnan and Lanna Thai and other trade centers in Southern Shan State such as Keng Tung. This principality, divided into twelve administrative zones, each of which was called "Panna", joined together to called Sipsongpanna or the Twelve Zones - a unique form of a traditional state.

This thesis aims at studying the disintegration of Sipsongpanna as a traditional state in the Middle Mekhong Basin by the end of the 19th century. The study covers the impact of the British and French rivalry in expanding their trade and political influence into South-western China upon Sipsongpanna and its relation with neighbouring states as well as upon some of the traditions within the panna itself.

The study reveals that the disintegration of Sipsongpanna resulted from the competition on trade and political interference between the British and the French in the Southwestern region of China. Expansion of Chinese political power into Sipsongpanna was another factor of its disintegration.

The traditional state of Sipsongpanna was a state where "Sawifa" or "Chao-pan-din" was the ruler. Each of the twelve divisions which was called "Panna" had its semi-autonomous political, social and economic infra-structures. But they were loosely organized under the rule of Sawifa or "Chao-pan-din" descending from Phya Jaeng, and legitimized by the recognition from both China and Burma.

Since the British and French had expanded their trade and political influence especially over the inland route to China in Yunnan, Sipsongpanna began to decline and disintegrated eventually.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบพระคุณ ท่านอาจารย์ ฉลอง สุนทรวาณิชย์ ที่กรุณาไว้เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตลอดจนกรุณาให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งตรวจแก้ไข
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ด้วยความเสียสละและอดทน

กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ไกรศรี นิมมานเทวินทร์ ที่ให้ความกรุณาและช่วย
เหลือเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับเอกสารพื้นเมือง และกราบขอบ
พระคุณ เจ้าหม่อมมณีคำ คำสือ พันตรี ถวิล อยู่เย็น รวมทั้ง ท่านอาจารย์ หม่อมราช
วงศ์ รุจยา อากาศกร

กราบขอบพระคุณกรรมการสอบทุกท่านที่ช่วยแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจารี ที่ให้คำ
แนะนำ และให้กำลังใจตลอดมา

กำลังใจ และความห่วงใยอย่างใหญ่หลวงที่ได้รับจากที่ ๆ และเพื่อน ๆ ทุกคน
เป็นสิ่งที่ผู้เขียนระลึกถึงตลอดมา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ไม่อาจจะสำเร็จได้ หากไม่ได้รับความช่วยเหลือในทุก ๆ
สิ่งด้วยความรัก ความเข้าใจ และห่วงใย ตลอดจนกำลังใจจาก คุณ ระวีวรรณ ภาคพรต
คุณอุษณีย์ ชงไชย คุณ พงษ์เนียบ ทองพงษ์เนียบ คุณ สมานนท์ เศรษฐกิจฐานนท์ และ
คุณ ศิริเพ็ญ บุรณศิริ นอกจากนี้ ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ยังได้รับความร่วมมือ
อย่างดียิ่งจาก คุณ สุวัฒน์ เล่าหิรินาด และ คุณ พรพรรณ จันโรนานนท์ ในการแปล
เอกสารภาษาจีน

ท้ายที่สุด ผู้เขียนขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการค้นคว้า และขอขอบคุณผู้พิมพ์
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี.

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิติกรรมประกาศ.....	ช
บทนำ.....	1
บทที่	

1. รัฐบาลจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง : สิบสองพันนา

พ.ศ. 2369 - 2439.....	4
ลักษณะภูมิประเทศและการแบ่งเขตการปกครอง.....	4
ประชากร.....	6
การก่อกำเนิดรัฐสิบสองพันนา.....	8
บทบาทของรัฐข้างเคียงในสิบสองพันนา.....	14
การขยายบทบาทของจีนและพม่าในสิบสองพันนา.....	14
จุดประสงค์ของพม่าและจีนในการแทรกแซงสิบสองพันนา	
ในกลางพุทธศตวรรษที่ 24.....	16
พม่า.....	16
จีน.....	18
ศาสนาและความเชื่อ.....	19
ศาสนาพุทธ.....	19
การนับถือผีและวิญญาณ.....	20
ลักษณะเศรษฐกิจของสิบสองพันนา.....	24

2. สิบสองพันนา : ระบบรัฐบาลจารีต..... 29

รัฐบาลจารีต.....	29
------------------	----

การจักราชธานีในฐานะศูนย์กลางของจักรวรรดิ.....	33
โครงสร้างทางการปกครองของสิบสองปันนา.....	36
การควบคุมกำลังคน.....	41
การควบคุมกำลังไพร่พล.....	47
สถานะของพระมหากษัตริย์.....	49
สิบสองปันนา : อิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาท.....	57
ความสัมพันธ์ของสิบสองปันนากับรัฐข้างเคียง.....	59
3. การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง : สิบสองปันนา	
พ.ศ. 2369 - 2437.....	62
การขยายตัวของตะวันตกในจีนและพม่ากลางพุทธศตวรรษที่ 24.....	63
การเสื่อมของศูนย์กลางอำนาจจีนและพม่าในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 และจุดเริ่ม	
ของการสลายตัวของรัฐจารีตสองฝ่ายฟ้าของสิบสองปันนา.....	67
ไทยกับการแทรกแซงทางการเมืองในสิบสองปันนา.....	71
เชิงรุกกับการแทรกแซงทางการเมืองภายในสิบสองปันนา.....	73
การแข่งขันทางการค้าและทางการเมืองระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสใน	
ดินแดนตะวันตกเฉียงใต้ของจีนประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงกลาง	
พุทธศตวรรษที่ 25.....	77
การสลายตัวของรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา.....	88
บทสรุป.....	95
บรรณานุกรม.....	97
ภาคผนวก ก.....	130
ภาคผนวก ข.....	133
ภาคผนวก ค.....	136
ประวัติผู้เขียน.....	137